

داود آباد روستایی در پهنه ورامین

جواد صفی نژاد*

(تاریخ دریافت: ۹۹/۰۱/۲۰، تاریخ تأیید: ۹۹/۰۴/۱۵)

چکیده

داود آباد یکی از روستاهای پهنه حاصلخیز ورامین است که نظام کشت و کارش جمعی می‌باشد. زیر بنای این نظام بر پنج عامل آب، زمین، بذر، نیروی شخم و نیروی کار شکل می‌گیرد. این شکل سازمان یافته را در روستاهای ورامین بُنه می‌نامند. هر بُنه در حدود ۱۵۰ سال پیش (۱۳۰۹ قمری) در فصل تابستان روزی ۱۰ تا ۲۰ بار شتر هندوانه به تهران صادر می‌کرده است. در این مقاله ۲۷ سند مربوط به بارنامه‌هایی که از طرف بار فروش میدان امین‌السلطان در جنوب تهران صادر گردیده معرفی شده‌اند که به خط نستعلیق و سیاق رُفومی هستند و تعدادی از آنها پس از خوانش مورد بررسی مردم شناختی قرار گرفته‌اند. براساس این اسناد و شواهد تاریخی می‌توان فهرست مطالب مفهومی این مقاله راجع به داود آباد را چنین متذکر شد:

- ۱- حقایق عرفی از رودخانه جاجرود
- ۲- سندی مربوطه به لایروبی قنات روستای داود آباد
- ۳- سند اجاره دادن یک بنه گاویندی^۱ روستا
- ۴- معرفی ۲۷ سند بارفروشی بنه هندوانه کاری
- ۵- توضیح و تفسیر سه سند تفضیلی و توضیحی درباره دیگر اسناد از اسناد بارفروش بنه در پایان مقاله
- ۶- نتیجه و شیوه تقسیم سهم‌بران از فروش

کلیدواژگان: بنه، قنات، جاجرود، داود آباد، ورامین، هندوانه، بار شتر

---

* استادیار بازنشسته گروه مردم شناسی دانشگاه تهران

۱ برای اطلاعات بیشتر درباره بنه‌های گاویندی به (صفی نژاد، ۱۳۶۸: ۲۱۵) مراجعه گردد.

داود آباد، روستایی حاصلخیز و نمونه

حاصلخیزی پهنه ورامین مدیون رودخانه جاجرود است که با سر شاخه‌های فراوان خود از درون منطقه گذشته و با حقایق‌های عرفی ۳۷ روستا و ۲۹ مزرعه را مشروب می‌نماید (صفی نژاد، ۱۳۷۷: ۷۱۹-۷۲۱). اسنادی از سال ۱۲۹۰ تا ۱۳۱۰ ق. در این باره در دست است که ارزنده ترین آنها رساله املاک خالصه ورامین (آستان قدس رضوی، ۱۳۳۸) می‌باشد. یکی از این روستاها روستای داودآباد خالصه (روستاها متعلق به حکومت که اداره آن دولتی و در واقع ارباب روستا سازمانی است دولتی) می‌باشد. بنابر نوشته این رساله وسعت قلمرو داودآباد برابر با ۶۰۰ خروار بذرافکن (۱۲۰۰ هکتار) بوده که از نظر مدیریت کشت دارای دو شیوه اجرا بیان شده است:

الف) کشت با مدیریت اداره خالصه (دیوانی).^۱

ب) کشت عرفی اجاره دادن به شیوه گاوبندی (صفی نژاد، ۱۳۶۸).

کل عوامل شخم روستا دارای ۵۸ فرد گاو نر جهت شخم زنی و خرمن کوبی بوده که ۲۰ فرد آن دیوانی (حکومتی) و ۳۸ فرد آن به صورت گاوبندی اداره می‌شده است (همان، برگ ۲۲). اداره خالصه بذر هر دو نوع کشت را تأمین می‌نمود و به هر یک، ۶ خروار (هر خروار ۳۰۰ کیلوگرم برابر با ۱۰۰ من) بذر برای کشت داده بود (همان).

الف) کشت با مدیریت اداره خالصه یا نظام دیوانی (اداری) بدین مفهوم که مدیر یا سرپرست خالصه ورامین به‌عنوان ارباب چرخش عوامل آب، زمین، بذر و نیروی شخم را زیر نظر داشت و نیروی کار را برای انجام کارهای مربوط دعوت به کار می‌نمود. در این صورت سهم اربابی یا ۸۰ درصد از فروش فرآورده‌های غله‌کاری پایتزه را به حساب اداره خالصه دیوانی (دولتی) واریز می‌کرده است (شیوه نظام ارباب رعیتی).

۱ اداره دیوانی یا اداره خالصه یا اداره حکومتی

ب) کشت و اجاره دادن به شیوه گاوبندی. نظام یا قوانین عرفی پائیزه کاری (کشت غله) به صورت گاوبندی بدین شکل بود که متمولین و سرمایه داران روستا (یک یا چند نفر)، دو عامل اصلی و زیر بنایی آب و زمین را بنام حقاچه عرفی (آب) و پهنه زمین‌های پائیزه کاری را از مالک یا اداره خالصه برای مدتی معین و اجاره بها مشخص به شیوه رایج در عرف محل اجاره نموده، قراردادهای شرطی نیز در حاشیه سند اجاره نامه بدین منضم می‌نمودند سپس دو عامل بذر و نیروی شخم را خود بایستی تهیه نموده، نیروی کار را که عامل پنجم باشد به کار دعوت می‌نمودند که با آماده شدن عوامل پنجگانه، چرخ نظام یا بنه گاوبندی پائیزه کاری به چرخش در می‌آمد. البته اداره خالصه برای پیشبرد منافع اداری خود کمک‌های لازم و ضروری را بدان‌ها می‌نمود و بعداً براساس عرف رایج تسویه حساب می‌کرد.

محل جغرافیایی روستای داودآباد

بزرگراه تهران ورامین از میانه شهر قرچک می‌گذرد و در همسایگی جنوبی قرچک پهنه روستای باقرآباد قرار دارد. داودآباد خالصه مورد نظر در سه کیلومتری غربی این روستا در کنار شاخه جنوبی رود جاجرود که از گرمسار بدین محل جریان می‌یابد واقع است. داودآباد از نظر حقاچه تاریخی دارای دو منبع آبی است: حقاچه از رودخانه و حقاچه از قنات سنتی.

الف) حقاچه از رودخانه

از نظر تاریخی رودخانه جاجرود که در مسیر طولانی خود روستاهای فراوانی را مشروب می‌نماید از شمال داودآباد گذشته و از نظر سهم بندی، روستای مذکور دارای حقاچه‌ای عرفی از آن می‌باشد. آب رودخانه از حدود اواخر پاییز تا حدود پایان بهار از قدرت و فشار حجمی بالایی برخوردار است ولی از اواخر بهار و اوایل تابستان رفته رفته از حجم آب کاسته شده و تا حدود نصف تقلیل می‌یابد ولی با هر حجمی از حقاچه سنتی دهات خالصه در هر شکلی پیوسته مورد حمایت حکومت اداره خالصه قرار داشت، زیرا آب رودخانه در طول مسیر با هر حجمی همیشه متعلق به حاکم منطقه و حکومت محلی بود که به اداره خالصه شهرت داشت.

ب) قنات

علاوه بر حقاچه از رودخانه، داودآباد دارای دو قنات نیز بود که طول هر یک از حدود ۲/۵ کیلومتر تجاوز نمی‌نماید. عمق آنها حدود ۱۲ متر و دارای ۱۲۰ میله (امینی، ۱۳۸۶: ۴۸) است که نظام ساختی هریک را مشخص می‌دارد ولی مقدار حجمی آب آنها تابع میزان بارش سالیانه بوده است. به دلیل نیاز مبرم سکنه به مقدار آب آنها، قنات‌ها سخت مورد توجه اداره خالصه بود و در این مورد سندی درباره لایروبی و تعمیر مجرای کوره به شرح زیر در دست است.

بازدید از قنات

در محرم سال ۱۳۰۰ ق. از طرف اداره خالصه ورامین تصمیم گرفته می‌شود که یک بررسی و تعمیر کیفی در قنات منطقه انجام گیرد، از این رو نماینده اداره خالصه برای این منظور طبق قراردادی با یک مقنی محلی بدین کار مبادرت می‌ورزد. مقنی محلی به نام «قربان علی» ضمن بازدید از کوره قنات و انجام کارهای مورد نیاز چنین گزارش می‌دهد:

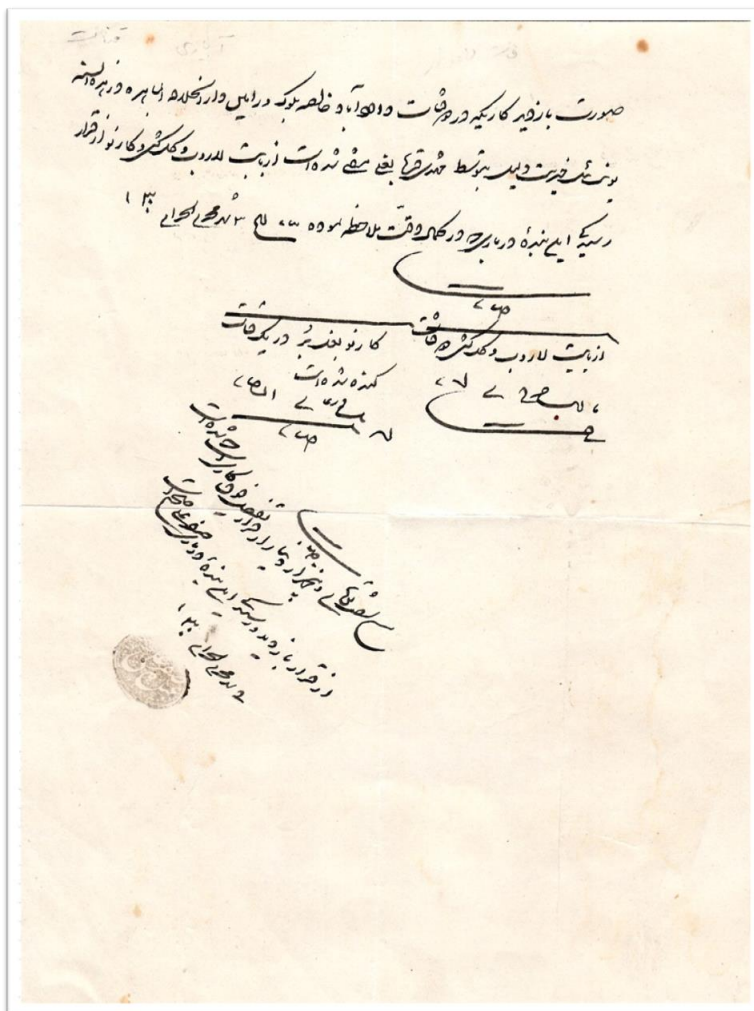
از بابت لایروبی و گول‌کشی دو قنات با ۱۴۰ دست چرخ^۱ با هزینه ۵۶ تومان و از بابت هزینه بَغْلُیَر (کارنو) که یک قنات بدان نیاز داشت به مدت ۳۰ روز از قرار روزی ۱/۵ قران جمعاً به مبلغ ۴۵ قران و جمعاً به مبلغ ۶۰ تومان و پنج قران کل مخارج را اعلام و نماینده اداره خالصه به نام «صفرعلی» در تاریخ سوم محرم سال ۱۳۰۰ ق. تایید آن را گواهی و ممهور می‌نماید (سند ضمیمه).

محل مهر «عبد صفرعلی»

---

۱. هر دست چرخ تشکیل شده از: در عمق کم روستا با همکاری سه نفر و در عمق بیشتر از ۲۵ تا ۳۰ متر به همکاری ۵ نفر نیاز داشتند: ۱- کلنگ دار(سر)، ۲- گل بند، ۳- لاشه کش، ۴- چرخ کش، ۵- لولگیر.

بازدید از قنات

قبل از سال ۱۳۰۲ ق. روستایی به نام کهریزک در کنار روستای داودآباد وجود داشت که سکنه این دو روستا را حدود ۱۰۰ خانوار قشقایی و شاهسون نوشته‌اند (اسناد زراعی ورامین):

۷۱۷). مدار گردش آب این دو روستا را ۱۲ شبانه‌روز^۱ یکبار و پهنه سطح زیر کشت آنها را تا ۶۰۰ خروار^۲ (۱۲۰۰ هکتار) ثبت نموده‌اند (آستان قدس، ۱۳۳۸). پس از آن هر دو قنات کهریزک رو به ویرانی نهاد، زمین‌های مزروعی آن بی ثمر، و سکنه و فعالیت آنها در جمعیت روستای داودآباد ادغام گردیدند.

در کشت بهاره روستای داودآباد بواسطه نوسان و کم شدن منابع آبی در کشت بهاره فقط چهار بنه صیفی به زیر کشت می‌رفت، یکی از این بنه‌های چهارگانه بنه هندوانه کاری میرزا محمد قلی است که ۲۷ سند بار فروشی آن در اختیار نگارنده و شرح رویدادهای حمل و فروش بارنامه‌ای آن به گونه‌ای به شرح زیر تفسیر می‌گردد:

هوالله تعالی شانه

قبول اجاره نمودیم بندگان درگاه حاجی غلامحسین شیخ الاسلام و حاجی رضا قلی و مل امحمود از جناب جلالت مآب اجل آقای صدیق‌الدوله^۳ دام اقباله العالی همه و تمامت:

شیخ الاسلام	حاجی رضا قلی	مشهدی محمود
سه دانگ	یک دانگ و نیم	یک دانگ و نیم

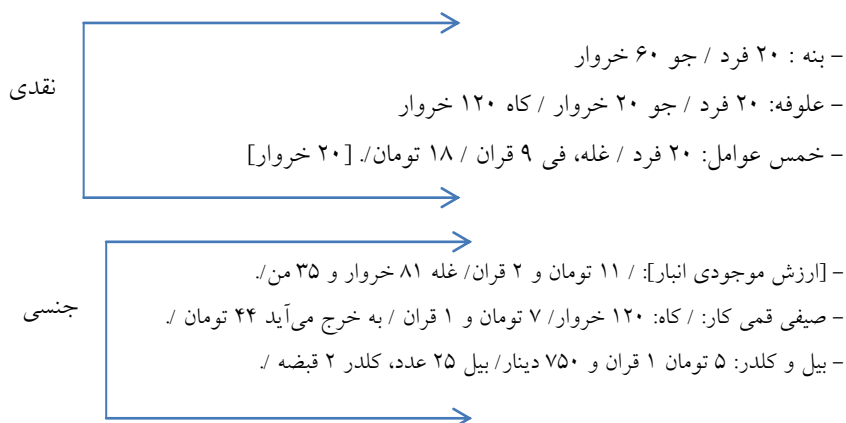
منافع محصول شتوی و صیفی و با جیه کُش و علف‌چر داودآباد و منافع یک حجر طاحونه واقعه در قریه داودآباد از ابتدای سنبله هذه السنه تخاقوی ٹیل، لغایت سنبله آتیه پارس ٹیل که عبارت از برداشت و ضبط پنج خرمن و محصول ثمن به مال الاجاره مبلغ سه هزار تومان نقد و مقدار یک هزار و سیصد نود و یک خروار و بیست و پنج من گندم و یک هزار و دویست و پنجاه و شش خروار و بیست و پنج من جو و دو هزار و پانصد و دوازده خروار و پنجاه من کاه که مال الاجاره را انشاءالله تعالی از قرار تفصیل هر ساله کارسازی نموده:

۱. نقل از کار میدانی قشقایی قاسم: دستنوس درباره روستای داودآباد به صورت پرسش و پاسخ در دو صفحه، قشقایی خود از کشاورزان بومی و ساکن منطقه بود.

۲. بذر کاشته شده در آن دو روستا حدود ۶۰۰ خروار در دو قریه داودآباد و کهریزک، حدود ۳۰۰ خروار آن بذر دیوانی و حدود ۳۰۰ خروار دیگر بذر بنه‌های گاوبندی.

۳. میرزا رضا صدیق‌الدوله در سال ۱۲۷۹ ریاست اداره خالصجات سپس مدیر خالصجات و از سال ۱۳۰۷ تا سال ۱۳۱۱ ق. وزیر خالصجات دارالخلافه تهران بود (صفی نژاد، ۱۳۵۶: ۳۷-۳۹).

یکساله	فی پنجساله
نقدی	جنسی
یکساله ۶۰۰ تومان	غله ۵۲۹/۵۰ خروار (گندم ۲۷۸/۲۵ + جو ۲۵۱/۲۵)
	مخارج مستمره که از قرار برات به خرج می آید.
نقدی	جنسی
۷۸ تومان و ۳ قران و ۷۵۰ دینار	گندم ۳۰ خروار
	جو ۱۲۰ خروار
	کاه ۵۰ خروار

***

مقدار اجاره نقدی و جنسی داودآباد ورامین (۱۳۰۲ ق.)

موضوع	واحد سنجش	مقدار اجاره یکساله	مقدار اجاره پنج ساله
نقدی	تومان	۶۰۰	۳۰۰۰
گندم	خروار	۲۷۸/۲۵	۱۳۹۱/۲۵
جو	خروار	۲۵۱/۲۵	۱۲۵۶/۲۵
غله (گندم و جو)	خروار	۵۲۹/۵۰	۲۶۴۷/۵۰۰
کاه	خروار	۵۰۲/۵۰	۲۵۱۲/۵۰

سند دریافت داریم و موازی بیست فرد عوامل داغدار دیوانی در سنبله پارس نیل داغدار تحویل نموده و ضمناً شرط شد مخارج رعیتی به هر اسم و رسمی که باشد برعهده مستأجرین است و ابداً به دیوان ربطی ندارد، هرچه جنس به انبار شهر یا از صحرا به انبار ده حمل نمایند کرایه آن را از قرار معمول بگیریم، چنانچه خدای نخواستہ آفتی در بلوک ورامین بهم برسد و از دیوان تخفیف مرحمت شود در صورتی که به قریه مزبوره هم آفت رسیده باشد بقدر الحصة تخفیف به مستأجرین مرحمت شود.

تحریر فی شهر ذی الحججه سنبله تخاقوی نیل

سنه ۱۳۰۲ ق.

توضیحات حواشی سند:

۱- توضیح آن‌که قرار شد سالی بیست و نه خروار و پنجاه من غله و معادل غله کاه از بابت مال‌الاجاره هم تخفیف یابد به خرج مستأجرین بیاورند.

فی شهر ذی الحججه الحرام سنه ۱۳۰۳

محل مهر (یا حسین)

۲- چون مشهدی محمود مرحوم شد اقل دعاگویان حاجی محمدحسین سهم مستأجری او را از ابتدای تاریخ اجاره الی انقضای مدت قبول نموده و برعهده شده است، مال‌الاجاره قراردادی را از آنچه سهم او می‌شود سال به سال پرداخت نموده سند دریافت دارم و به هیچ وجه عذری نیاورم. شهر جمادی‌الاول ۱۳۰۴ ق.

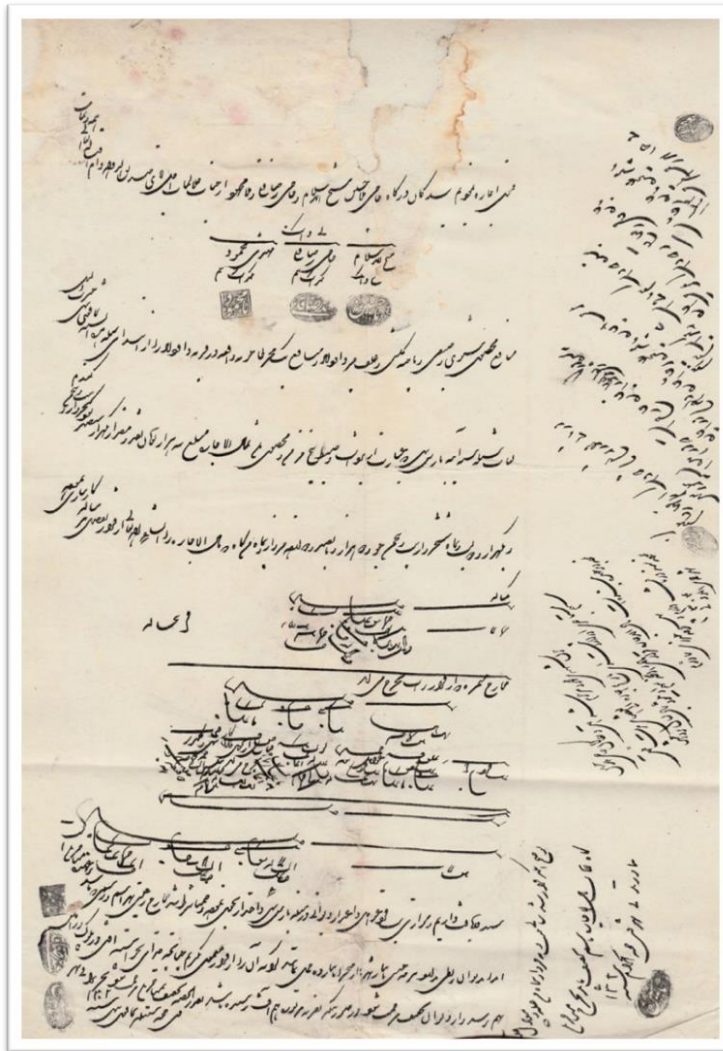
۳- در ثانی قرار بر این شد دو دانگ از چهار دانگ هم به بنده درگاه ربطی ندارد و از اجاره خارج است که در هذالسنه تنگوزنیل به موجب اجاره نامچه علیحده به رعایا اجاره داده و در اجاره بنده دو دانگ و نیم باقی است. یکدانگ و نیم هم به اجاره حاجی رضاقلی و دو دانگ به موجب اجاره نامچه علیحده به رعایا است.

فی ۱۵ شهر رجب المرجب ۱۳۰۴ ق.

محل مهر (محمدحسین)

سند و توضیحات حاشیه آن

توضیحات حواشی سند

- ۱- توضیح آن‌که قرار شد سالی بیست و نه خروار و پنجاه من غله و معادل غله گاه از بابت مال‌الاجاره هم تخفیف یابد به خرج مستاجرین بیاورند.

فی شهر ذی الحجه الحرام سنه ۱۳۰۳

محل مهر (یا حسین)

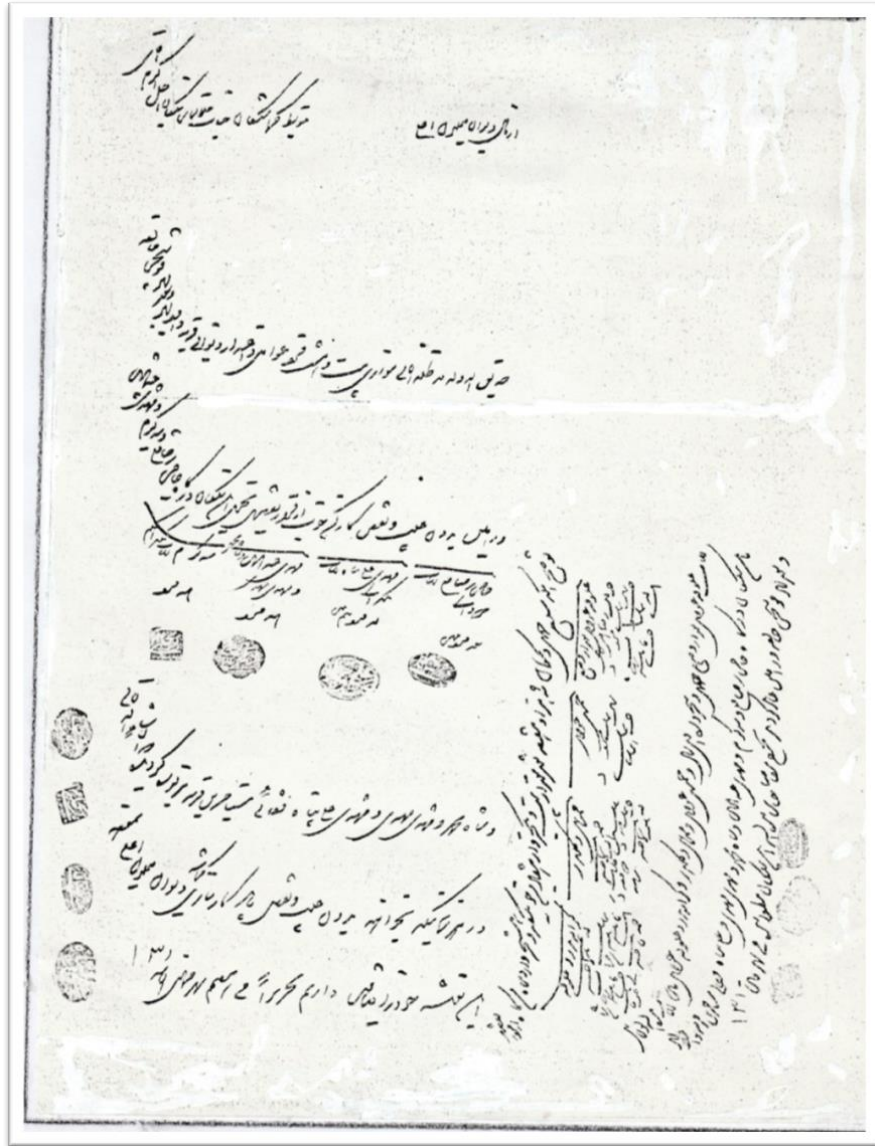
۲- چون مشهدی محمود مرحوم شد اقل دعاگویان حاجی محمدحسین سهم مستاجری او را از ابتدای تاریخ اجاره الی انقضای مدت قبول نموده و برعهده شده است، مال الاجاره قراردادی را از آنچه سهم او می‌شود سال به سال پرداخت نموده سند دریافت دارم و به هیچ وجه عذری نیاورم.

شهر جمادی‌الاول ۱۳۰۴ ق.

۳- در ثانی قرار بر این شد دو دانگ از چهار دانگ هم به بنده درگاه ربطی ندارد و از اجاره خارج است که در هذالسنه تنگوزئیل به موجب اجاره نامچه علیحده به رعایا اجاره داده و در اجاره بنده دو دانگ و نیم باقی است. یکدانگ و نیم هم به اجاره حاجی رضاعلی و دو دانگ به موجب اجاره نامچه علیحده به رعایا است.

فی ۱۵ شهر رجب المرجب ۱۳۰۴ ق.

محل مهر (محمدحسین)

سند ۲۸ فرد عوامل (گاو شخم) داغدار دیوانی

داودآباد و سعدآباد

۱۳۱۰ ق.

از مال دیوان همایون اعلی: به توسط گماشتگان جناب جلال‌آب بندگان اجل اکرم آقای صدیق‌الدوله مدظله‌العالی موازی بیست و هشت فرد^۱ عوامل داغدار^۲ دیوانی قریه داودآباد و سعدآباد قوشچی خالصه ورامین بدون عیب و نقص، کارگن خوب از قرار تفصیل، تحویل این بندگان درگاه حاجی رضاقلی و سیدکریم و مشهدی عبدالحسین

حاجی رضا علی از بابت دو دانگ	مشهدی علی پناه از بابت
نه فرد و نیم (محل مهر)	چهار فرد و نیم (محل مهر)
مشهدی عبدالحسین و شاه محمد و مشهدی مهدی	سید کریم از بابت یکدانگ و نیم
۷ فرد (محل مهر)	۷ فرد (محل مهر)

و شاه محمد و مشهدی مهدی و مشهدی علی پناه^۳ و قشقائی، مستأجرین قریه مزبوره گردیده که انشاءالله تعالی در هر زمانی که بخواهند، بدون عیب و نقص باید کارسازی گماشته دیوان همایون اعلی نموده، این نوشته خود را دریافت داریم.

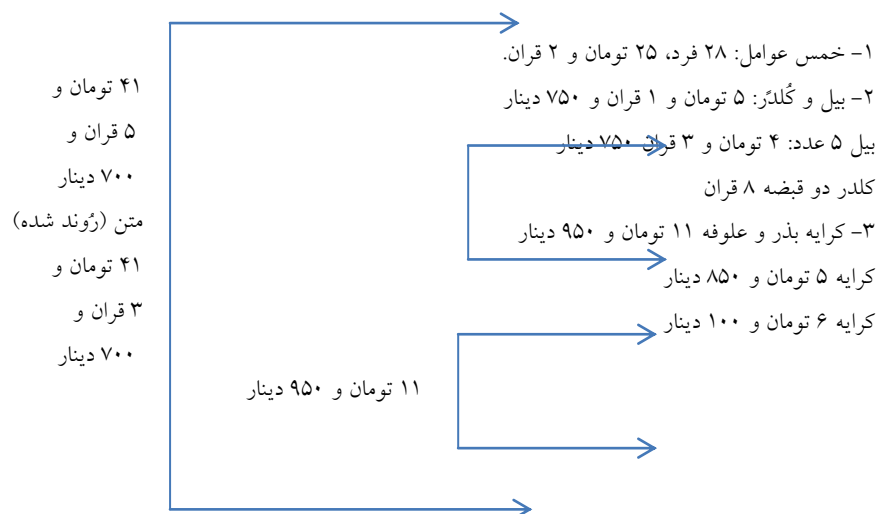
تحریراً فی هفتم شهر جمادی الثانی ۱۳۱۰ ق.^۴

در حاشیه سند

توضیح این‌که مبلغ ۴۱ تومان و ۳۷۰۰ دینار نقد و مقدار ۲۱ خروار و ۷۰ من جو و ۱۰۸ خروار و ۵۰ من کاه از قرار تفصیل:

- علوفه عوامل^۵ بعد از وضع ۴۵ روز هر سال، ۲۸ فرد.
جو ۲۱ خروار و ۷۰ من / کاه ۱۰۸ خروار و ۵۰ من.

۱. فرد: منظور یک رأس گاو شخم می باشد (هشت فرد، هشت فرد گاو شخم).
۲. اداره خالصه گه گاه گاوهای پیر و فرتوت را از دهات خالصه جمع‌آوری و گاهی گاوهای جوان نیرومندی را جایگزین می نمود، برای این که دهقانان گاوهای جوان و نیرومند را تعویض نمایند برای گاوهای هر روستا مهر مخصوصی در نظر گرفته، گاوها را با آن داغ می کرد و اگر گاوی با داغ روستایی مشخص در محل دیگری دیده می شد حکومت وقت آنها را توقیف می نمود.
۳. تحویل گیرندگان گاوهای داغدار شش نفر بوده که تحویل گرفتن آنها را متذکر شده‌اند.
۴. هفتم جمادی الثانی ۱۳۱۰ قمری برابر است با ۷ دی ماه ۱۲۷۱ شمسی
۵. منظور از عوامل تعداد گاوهای شخم می باشد.

از بابت علوفه عوامل بعد از وضع ۴۵ روز اول سال و خمس عوامل بیل کُلدر و کرایه بذر و علوفه عوامل متن از بابت هذه السنه لوی ٹیل به این بندگان درگاه: حاجی رضاقلی و سیدکرم و مشهدی عبدالحسین و شاه محمد و مشهدی مهدی و علی پناه و قشقائی مستاجرین قریه داودآباد و سعدآباد قوشچی خالصه ورامین حاضر گردید به جمع مفاصاحساب هذه السنه این بندگان منظور شده.

فی شهر متن ۱۳۱۰ ق.

محل مهر

قهوه‌خانه شترداران (ساربانان)

در دوران قاجار که حمل و نقل موتوری وجود نداشت حمل فرآورده‌های روستایی نسبت به طول جایگاه مورد نظر، با خر و قاطر و یا شتر انجام می‌گرفت. روستاهای ورامین و گرمسار که در تأمین مصرف خربزه و هندوانه شهر تهران نقش عمده‌ای ایفا می‌کردند مسیر خود را طوری برنامه ریزی می‌نمودند تا صبح زود بارهای هندوانه و خربزه خود را به میدان امین‌السلطان واقع در جنوب شهر تهران برسانند. در این برنامه ریزی روستاهای ورامین غالباً مسیر خود را جاده

ورامین به: قرچک، طالب‌آباد، قلعه نو، فیروز آباد، ری و تهران انتخاب می‌نمودند و تردد سنگینی در این مسیرها وجود داشت.

باراندازهای قرچک و طالب‌آباد در این مسیر شهرتی داشتند زیرا دارای فضای بزرگی در این مورد بودند. هر ساربان دارای یک نفر همکار و قطار شتری بودند که معمولاً از هفت شتر تشکیل می‌شد. این شترداران معمولاً شام خود را در قهوه‌خانه قرچک و یا طالب‌آباد و یا در قهوه‌خانه قلعه نو صرف می‌نمودند و شتران آنها ضمن داشتن غذای ویژه خود در زمین‌های اطراف قهوه‌خانه آزادانه به چرا می‌پرداختند و از طرف مدیریت قهوه‌خانه نگهدارانی سلامت محیط را در نظر داشتند و در پایان از بابت این نگهدارانی مبلغی نیز پرداخت می‌کردند و محلیان اطراف، نمره اول پذیرائی را به محیط قرچک می‌دادند. روستای طالب‌آباد در شمال قرچک قرار دارد و هر دو منطقه در همسایگی یکدیگر قرار دارند و قلعه نو بعد از طالب‌آباد واقع است.

قهوه‌خانه پشگلی

در کنار قلعه طالب‌آباد امروزی یک تپه تاریخی با قدمت قرون نیز وجود دارد که آثار سکونت در آن کاملاً مشهود است. آن قلعه در حدود شمالی این تپه واقع است. در غرب قلعه زمین مسطحی وجود دارد که به زمین‌های چهارده هکتاری شهرت داشت. از سمت غرب این زمین‌ها جاده عمومی ورامین تهران می‌گذرد و قهوه‌خانه بزرگی در کنار این جاده وجود داشت که کاروان‌های حمل خربزه و هندوانه روستاهای منطقه توسط قطار شترها از جلوی قهوه‌خانه مذکور می‌گذشتند. این قهوه‌خانه را محلیان و اطرافیان «قهوه‌خانه پشگلی» می‌نامیدند.^۱

قهوه‌خانه مذکور و ملحقات تابعه برای باراندازی و چرای شترهای ساربانان جای مناسبی بود. شناخت محل و مدیریت چرخش قهوه‌خانه مستأجرها را علاقمند می‌نمود که جهت بهره‌گیری از این محیط، پهنه را سالیانه به مبلغ ۲۰۰ تومان نقد و اهدای ۱۰۰ عدد جوجه مرغ از

۱ پهنه زمین های ۱۴ هکتاری ملامال از مدفوع شتر بود از اینرو آنجا را جایگاه «پشگل شتری» می گفتند.

مالک طالب‌آباد اجاره نمایند. این را بایستی اضافه نمایم که قهوه چی مرغ و خروس زیادی در آن محدوده نگهداری نموده، از تکثیر و فرآورده‌های آنها بهره‌گیری می‌نمود و نگهبانان و گشت زنان چندی برای آرامش و جلوگیری از سرقت احتمالی پهنه را زیر نظر داشتند و رویدادها را به مدیریت اطلاع می‌دادند و در این مورد باج اندکی هم از شترداران دریافت می‌کردند.^۱

یک عرف محلی سنتی بین ساریبانان وجود داشت و آن این بود که در هر باری دو تا سه هندوانه یا خربزه به عنوان سرباری به هر باری اضافه می‌کردند که متعلق به شخص ساریبان و همکارش بود که در صورت دلخواه به قهوه چی و یا هر فرد دیگری به صورت تعارفی اهدا می‌نمودند^۲ زیرا راویان محلی اظهار می‌داشتند که قهوه چی هر شب حدود ۱۰۰ دیزی آبگوشت به بار می‌گذاشت تا به همراه مخلفات دیگری شام ساریبان‌ها را به بهترین شکلی ارائه دهد.^۳

شاهدی از روستای عشق‌آباد^۴ همسایه طالب‌آباد به نگارنده گفت که یکبار مالک روستا به قهوه چی مراجعه و دریافت چندین جوجه مرغ را خواستار بود، قهوه چی به ارباب گفت: «ارباب جوجه‌ها اکنون کوچک‌اند، حدود ۲۰ روز دیگر که بزرگتر شدند خودم برایتان خواهم آورد».^۵ محلیان نقل می‌کردند که در همسایگی جنوبی روستای طالب‌آباد، روستای قرچک قرار دارد که در آنجا هم تشکیلات بارانداز برای شترها و پذیرایی از ساریبان‌ها متداول بود که به مراتب وسیع‌تر و پربرتر از قهوه‌خانه طالب‌آباد بود.^۶

***

---

۱ این باج گیری در منطقه متداول بود و از هر قطار شتر مبلغ یک قران یا چند هندوانه یا خربزه به سرپرست قهوه‌خانه اهدا می‌گردید.

۲ خربزه یا هندوانه‌های سرباری با گزینش ویژه‌ای همراه بودند.

۳ ۱۰۰ دیزی آبگوشت متداول روزهای یکی دو ماه بود که شلوغ‌ترین روزهای حمل بار محسوب می‌گشت و مدیریت قهوه‌خانه از این نوسان آگاه بود.

۴ راوی به نام آقای جعفرعلی مددی از روستای عشق‌آباد همسایه طالب‌آباد بود.

۵ جوجه مرغ‌داری و تکثیر آن در تمامی روستاهای اطراف متداول بود.

۶ آقای حاج عبدالله فلاح یکی از اربابان روستای طالب‌آباد در تاریخ ۱۳۸۰/۱/۳ خورشیدی مطالب را تأیید و برابر با اجرای عرف محل می‌دانست.

رده‌بندی

از ۲۷ بارنامه هندوانه‌ای که از بنه میرزاقلی از داودآباد ورامین با تداوم تاریخی که ثبت شده‌اند از چهارشنبه ۲۹ ذیحجه سال ۱۳۰۸ ق.^۱ آغاز و فردای آن روز را چنین ثبت کرده است:
به تاریخ غَرّه (روز اول هر ماه عربی) آغاز ماه محرم سال ۱۳۰۹ ق. می‌باشد سالهای پس از آن را محاسبه و در جدولی متذکر شدم و بر این پایه اسناد مورد بهره‌گیری را به سه قسمت زیر تقسیم نمودم:

الف: فهرست ۲۷ سند با ذکر تاریخ تداوم.

ب: بارنامه ۱۴ محرم سال ۱۳۰۹ ق.^۲.

ج: بارنامه ۱۶ محرم سال ۱۳۰۹ ق.

د: بارنامه غره محرم سال ۱۳۰۹ ق.^۳.

- شرح و تفسیر چهار بارنامه از ۲۷ بارنامه دوران ناصرالدین شاهی.

- ترتیب بارنامه‌ها در جداول و نوشته‌های ضمیمه بیان گردیده است.

الف) بارنامه‌های هندوانه‌های قریه داودآباد ورامین

بُنه آبیاری میرزاقلی (۱۳۰۹ - ۱۳۰۸ ق.)

شماره	تاریخ روز، ماه، سال	تعداد بار هندوانه
۱	دوشنبه، ۲۷ ذیحجه، ۱۳۰۸ هـ ق	۱۲ بار
۲	سه‌شنبه، ۲۸ ذیحجه، ۱۳۰۸ هـ ق	۲۰ بار
۳	چهارشنبه، ۲۹ ذیحجه، ۱۳۰۸ هـ ق	۱۱ بار
۴	پنجشنبه، ۱ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۲ بار
۵	شنبه، ۳ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۱ بار

۱ ۲۹ ذیحجه سال ۱۳۰۸ قمری برابر است با ۱۴ مرداد ۱۲۷۰ شمسی

۲ ۱۴ محرم سال ۱۳۰۹ قمری برابر است با ۲۸ مرداد ۱۲۷۰ شمسی

۳ غره محرم (اول محرم) سال ۱۳۰۹ قمری برابر است با ۱۵ مرداد ۱۲۷۰ شمسی

۴ ۲۷ ذیحجه ۱۳۰۸ ق. / ۱۲ مرداد ۱۲۷۰ خ. / ۳ آگوست ۱۸۹۱ م.

۵ ۲۹ ذیحجه: آخرین روز هر ماه عربی که «سَلخ» نامیده می‌شود، تعداد روزهای هر ماه عربی یک در میان ۲۹ روز و ۳۰ روز محاسبه می‌گردد، اولین روز هر ماه عربی را «غَرّه» می‌نامند.

۶ اول ماه محرم الحرام ۱۳۰۹ ق. برابر است با غَرّه ماه محرم.

داودآباد روستایی در پهنه ورامین ۹۹

شماره	تاریخ روز، ماه، سال	تعداد بار هندوانه
۶	یکشنبه، ۴ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۲۹ بار
۷	دوشنبه، ۵ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۶ بار
۸	سه شنبه، ۶ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۲ بار
۹	چهارشنبه، ۷ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۲۳ بار
۱۰	جمعه، ۹ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۲ بار
۱۱	یکشنبه، ۱۱ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۲ بار
۱۲	دوشنبه، ۱۲ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۰ بار
۱۳	سه شنبه، ۱۳ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۲ بار
۱۴	چهارشنبه، ۱۴ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۰ بار
۱۵	پنجشنبه، ۱۵ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۲ بار
۱۶	جمعه، ۱۶ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۰ بار
۱۷	شنبه، ۱۷ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۹ بار
۱۸	یکشنبه، ۱۸ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۲۱ بار
۱۹	سه شنبه، ۲۰ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۰ بار
۲۰	چهارشنبه، ۲۱ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۳ بار
۲۱	پنجشنبه، ۲۲ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۳ بار
۲۲	جمعه، ۲۳ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۲۱ بار
۲۳	شنبه، ۲۴ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۰ بار
۲۴	یکشنبه، ۲۵ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۴ بار
۲۵	جمعه، ۳۰ محرم، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۶ بار
۲۶	شنبه، اول صفر، ۱۳۰۹ هـ ق	۸ بار
۲۷	دوشنبه، ۳ صفر، ۱۳۰۹ هـ ق	۱۰ بار
جمع	۲۷ ذیحجه ۱۳۰۸ تا ۳ صفر ۱۳۰۹ هـ ق، ۲۷ روز	۳۶۹ بار

- بارنامه‌های ۲۷ روزه هندوانه از صیفی بنه میرزاقلی در روستای داودآباد قرچک ورامین واقع در

غرب بهنام وسط در، بنه ارباب رعیتی

- متوسط حمل بار هندوانه به تهران در این مدت روزانه حدود ۱۴ بار

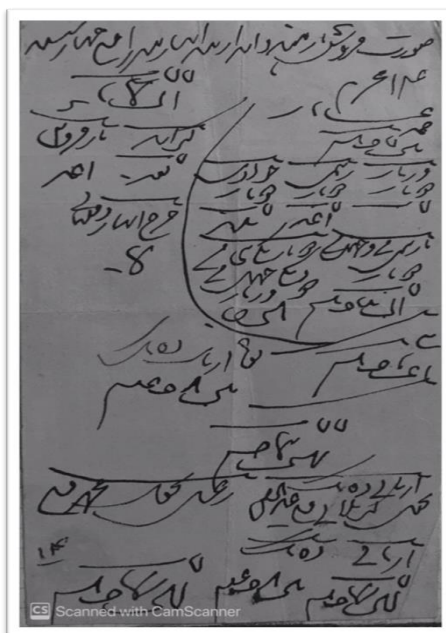
۱ روز سیام ماه محرم ۱۳۰۹ ق. برابر است با سلخ ماه محرم (آخرین روز)، برابر است با ۱۳ شهریور ۱۲۷۰ ش. / ۴ سپتامبر ۱۸۹۱ م.

۲ اول ماه صفر المظفر ۱۳۰۹ ق. برابر است با / ۱۴ شهریور ۱۲۷۰ ش. / ۵ سپتامبر ۱۸۹۱ م.

***

۲۷ روز صدور بارنامه‌ها در ماه‌های مرداد و شهریور تابستان برابر بوده است و در این روزها جمعاً ۳۶۹ بار هندوانه از یک بنه داودآباد ورامین به میدان امین‌السلطان واقع در جنوب تهران وارد شده است.

روستای داودآباد در غرب بهنام وسط و بارها از بنه میرزاقلی (بنه ارباب رعیتی) ارسال شده است، در پشت بارنامه‌ها مهر بیضی شکل «عبدمیرقلی» مهمور شده است. بخشی از داود آباد خالصه و بخشی ارباب رعیتی بوده و در آن سالها حدود ۱۰۰ خانوار جمعیت داشته و از دهات مشهور ورامین بوده است. وسعت بذر پاش آن ۶۰۰ خروار (۱۲۰۰ هکتار) و دارای ۵۸ فرد گاو شخم (۲۰ فرد دیوانی و ۳۸ فرد گاو‌بندی) بوده است و مدار گردش آب آن براساس ۱۲ شبانه روز یکبار مورد بهره‌گیری قرار می‌گرفت.

بارنامه هندوانه، ۱۴ محرم

بارفروش به هنگام تحویل بار صورتی هم از محتویات کمی و کیفی فرآورده‌های ارسالی دریافت و پس از فروش براساس ضوابطی مخارج و سهم بار فروشی کسر و بقیه براساس رسم متداول سهم اربابی و رعیتی مشخص و داده می‌شد و در پشت بارنامه نیز مهمور و رسمیت قانونی داشت. مسائل و مطالب فوق در بارنامه مذکور و به خط نستعلیق نامرغوب شکسته و سیاقی ثبت شده است که متداول زمان بوده است.

بارنامه مذکور چهاردهمین بارنامه از ۲۷ بارنامه می‌باشد که دارای تاریخ ۱۴ محرم (۱۳۰۹) است.

***

۱- صورت فروش هندوانه از بُنه آبیاری میرزاقلی از داود آباد ورامین

۱۴ محرم ۱۳۰۹

جمع به دینار	قیمت			تعداد بار	نوع هندوانه
	دینار	قران	تومان		
۱۰,۰۰۰	-	-	۱	۲	وربار
۱۲,۰۰۰	-	۲	۱	۲	رسمی
۱۳,۰۰۰	-	۳	۱	۲	جوادی
۱۱,۳۷۵	۳۷۵	۱	۱	۲	رسمی
۷,۵۰۰	۵۰۰	۷	-	۲	وربار
۵۳,۸۷۵	۸۷۵	۱۳	۴	۱۰	جمع
۵۳ قران و ۸۷۵ دینار	۸۷۵	۳	۵	۱۰	بارنامه

هندوانه‌ها از نظر کیفی به: وربار رسمی، جوادی و سرباری تقسیم می‌شدند. وربار به هندوانه‌های نامرغوب، رسمی به هندوانه‌های معمولی غیر ممتاز و جوادی به هندوانه‌هایی گفته می‌شد که به دو نوع مذکور برتری داشتند. ساریبانان یا شتربانان در هر باری از هندوانه و یا خربزه دارای حقوقی عرفی بودند زیرا در هر بار دو یا سه هندوانه و یا خربزه ویژه

می‌گذارند که به سرباری شهرت داشتند که برای اهدا و تعارفی به افراد موردنظر ساربانان در نظر گرفته می‌شد.

در یکی از بارنامه‌ها از دو بار هندوانه یکی به وزن ۳۰ من و دیگری به وزن ۴۰ من تبریز نام برده شده ولی فرد آگاهی در این مورد می‌گفت شترهای «لوک» درشت اندام قادر بودند تا بیش از دو برابر این مقدار هم حمل نمایند ولی شترهای جوان تازه بارشده بیش از حدود ۲۵ من بار بر آنها نمی‌گذارند.

۲- هزینه‌های فروش

کرایه حمل	۱۹۰۰۰ دینار، ۱۹ قران
حق‌العمل بافروشی	۲۰۰۰ دینار، ۲ قران
مخارج برای آبیاری (چای و قلیان)	۷۰۰ دینار، (آورنده بارها)
جمع	۲۱۷۰۰ دینار (۲ تومان و ۱۷۰۰ دینار)

۳- باقیمانده

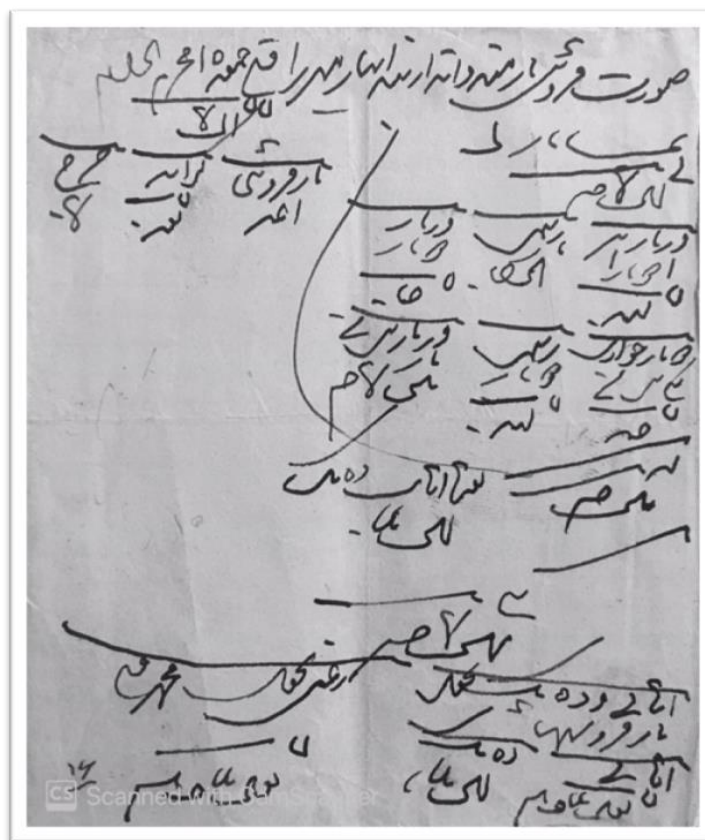
کل فروش ۱۰ بار هندوانه	۵۳۸۷۵ دینار (۵ تومان و ۳ قران و ۸۷۵ دینار)
هزینه‌ها: ۲۱ قران و ۷۰۰ دینار / ۲۱۷۰۰ دینار	
باقیمانده: ۳۲ قران و ۱۷۵ دینار / ۳۲۱۷۵ دینار	

۴- شیوه محاسبه حق‌السهم نمایندگان بنه و هزینه‌های متعلقه دربرگ ضمیمه ثبت شده است:

حق‌السهم اربابی و رعیتی از بهاره کاری (تقسیم عرفی) ۱۳۰۹ ق.

شماره	موضوع	مبلغ به دینار	شرح
۱	کل فروش ثبت شده در بارنامه	۵۳۸۷۵	بارنامه ممهور شده
۲	هزینه‌های فروش	۲۱۷۰۰	حق‌السهم کرایه و بافروشی
۳	بقیه پس از مخارج	۳۲۱۷۵	باقیمانده پس از مخارج
۴	ده یک فروش (سراسر شده)	# ۳۲۲۵	ده یک سهم عرفی اربابی
۵	باقیمانده پس از کسر ده یک	۲۸۹۵۰	باقیمانده
۶	سهم اربابی (عرفی)	۱۴۴۷۵	سهم اربابی
۷	سهم رعیتی (عرفی)	۱۴۴۷۵	سهم رعیتی
۸	سهم ده یک اربابی (عرفی، از میانه)	۳۲۲۵	برداشت شده از فروش
۹	تحویل گیرنده (نماینده ارباب و رعیت)	ممهور شده پشت ورقه	عبدالحسین و محمدقلی
	سهم بران از فروش	محاسبه به دینار	یادآوری‌ها

- متن بارنامه ضمیمه گشته و ارقام بارنامه به سیاق و برگردانده شده است.
- در متن، هر ۱۰۰۰۰ دینار برابر است با یک تومان و هر ۱۰۰۰ دینار برابر است با یک قران
- دینار واحد سنجش و پایه محاسبه پولی در زمان قاجار بوده است، هر ۵۰ دینار برابر است با یک شاهی و ۱۰ شاهی برابر است با سکه‌ای مسی برابر با ۵۰۰ دینار.
- در پشت بارنامه‌های ممهور شده، نام نماینده ارباب و نماینده رعیت‌ها ممهور شده است.
- تمامی بارنامه‌ها دارای تاریخ ماه‌های عربی و پاره‌ای هم دارای تاریخ سالهای قمری می‌باشند.

بارنامه ۱۳۰ ساله بنه‌ای در ورامین محرم ۱۳۰۹^۱

۱. در متن نوشته شده ۱۵ محرم در صورتی که در انطباق تقویمی بایستی ۱۶ محرم نوشته می‌شد.

بارنامه مذکور در چهار مرحله مورد بررسی و تفسیر قرار گرفته که رده بندی آن در جداول زیر تفسیر شده است. خطوط بارنامه نستعلیق شکسته نامرغوب و ارقام هندسی آن با خط سیاق رقومی ذکر شده و شانزدهمین سند از ۲۷ سند مورد مطالعه و بررسی است.

مرحله اول:

بارنامه هندوانه از بنه آبیار میرزاقلی داودآباد ورامین (۱۶ محرم ۱۳۰۹)

کیفیت هندوانه	قیمت			تعداد بار	نوع هندوانه
	دینار	قران	تومان		
هندوانه‌های نامرغوب	-	۳	۱	۲	وربار
هندوانه معمولی	۵۰۰	۷	-	۱	رسمی
نامرغوب	۵۰۰	-	۱	۲	وربار
نسبتاً با ارزش	-	۵	۱	۲	جوادی
معمولی	-	۴	۱	۲	رسمی
انبوه متداول، نامرغوب	۷۵۰	۸	-	۱	وربار
مجموعاً	۱۷۵۰	۲۷	۴	۱۰	جمع
همراه با سند فروش بارفروش	۷۵۰	۸	۶	۱۰	جمع بارنامه

- ارزش ۱۰ بار هندوانه / ۶ تومان و ۸ قران و ۷۵۰ دینار

- ارزش فروش قبل از مخارج حمل با شتر و مخارج ساربان و همکارش.

- در بهاره کاری‌های صیفی، در سر هر باری برای ارسال آن به میدان فروش، دو عدد طالبی ویژه (طالبی سانسوری) گذارده که آبیاری یا آورنده بارهای صیفی به هرکسی که خواست هدیه دهد.

- ۱۶ محرم ۱۳۰۹ برابر است با ۳۰ مرداد ۱۲۷۰ ش. / ۲۱ آگوست ۱۸۹۱ م.

مرحله دوم: هزینه‌های بارفروشی

۲۰۰۰ دینار (۲/۹ # ۳/۳)	- حق‌العامل بارفروشی
۱۹۰۰۰ دینار (۱۹ قران)	- کرایه حمل
۷۰۰ دینار	- خرج برای آبیاری یا آورنده بارها
۲۱۷۰۰ دینار (۲ تومان و ۱۷۰۰ دینار)	جمع:

مرحله سوم: خرده حسابها:

۶۸۷۵۰ دینار (۶ تومان و ۸ قران و ۷۵۰ دینار)	- کل فروش ۱۰ بار هندوانه
۲۱۷۰۰ دینار (حدود ۳۱/۵ درصد از کل فروش)	- هزینه‌های بارفروشی (مخارج مربوط)
۴۷۰۵۰ دینار (۴ تومان و ۷۰۵۰ دینار)	باقیمانده از کل فروش (خالص برای سهم بران)
۸۳۰۰ ده یک برداشت از وسط (کل فروش)	[کسرشده قراردادی]
۳۸۷۵۰ دینار	باقیمانده از کل فروش (خالص برای سهم بران)
۳ تومان و ۸ قران و ۷۵۰ دینار	اریاب و رعیت

مرحله چهارم: سهم از فروش نقدی:

بنه کاران صیفی را بهاره کاری و یا نقدی کاری می‌گفتند، هزینه‌های نقدی کاری از میانه کل فروش برداشت می‌شد و بقیه بین ارباب و نیروی کار تقسیم می‌گردید (جدول زیر).
تقسیم سهام از نقدی کاری بنه محمدقلی از داودآباد محرم ۱۳۰۹

سهم بران	تومان	قران	دینار	درصد
مانده از کل فروش (مرحله سوم)	۳	۸	۷۵۰	۱۰۰
سهم اربابی (تحويل گیرنده عبدالحسین)	۱	۹	۳۷۵	۵۰
سهم رعیتی (تحويل گیرنده محمد قلی)	۱	۹	۳۷۵	۵۰

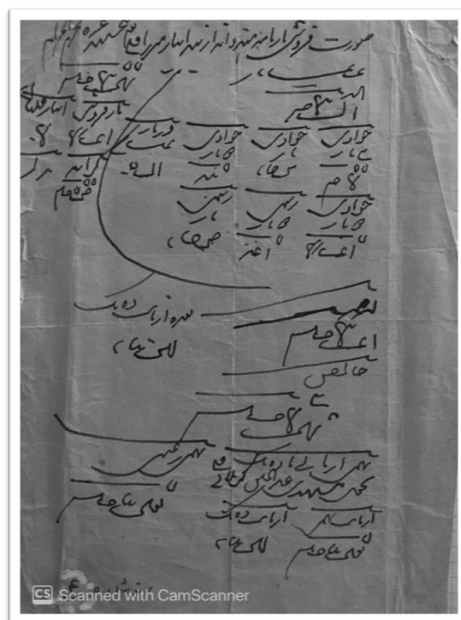
- تحويل گیرنده وجه سهم اربابی از بنه، آقای عبدالحسین (ممه‌ور شده در پشت سند).

- تحویل گیرنده وجه سهم رعیتی از بنه آقای محمد قلی (ممه‌ور شده با نام عبد محمد قلی در پشت سند).

- ده یک تحویل بارفروشی‌ها به مبلغ ۴۳۰۰ دینار سهم ده یک اربابی.

- سند مربوطه سند شماره ۱۶ می‌باشد دستنویس در برگه کاغذ نخودی در اندازه ۱۱×۹ سانتیمتر، ارقام با خط سیاق به تاریخ جمعه ۱۵ محرم الحرام که صحیح آن بایستی جمعه ۱۶ ماه محرم باشد.

سند شماره ۴

بارنامه فروش هندوانه‌های بنه داودآباد

در پشت همین سند:

برادر مهربان آبیار میرزاقلی / البته من بعد از این یک بار هندوانه / کال ندهید بیاورند، هرچه / می‌توانید سعی کنید هندوانه / بسیار خیلی خوب بدهید بیاورند.
دو مهر رسمی شدن سند: عبد محمد قلی و عبدالحسین.

***

صورت فروش بارنامه از بُنه آبیار میرزاقلی

یوم پنجشنبه غره(اول) محرم الحرام ۱۳۰۹

۱۲ بار هندوانه، مبلغ فروش ۷ تومان و ۱۹۵۰ دینار

شماره	نوع هندوانه	تعداد بار	قیمت فروش رفته	
			تومان	دینار
۱	جوادی	۳	۲	۷۵۰
۲	جوادی	۱	-	۶۵۰۰
۳	جوادی	۲	۱	۳۰۰۰
۴	وربار	۲۰ من (۱ بار)	-	۱۸۰۰
۵	جوادی	۲	۱	۲۴۰۰
۶	رسمی	۲	۱	۲۰۰۰
۷	رسمی	۱	-	۵۵۰۰
جمع	سه نوع	۱۲ بار	۵	۲۱۹۵۰
			۷	۱۹۵۰

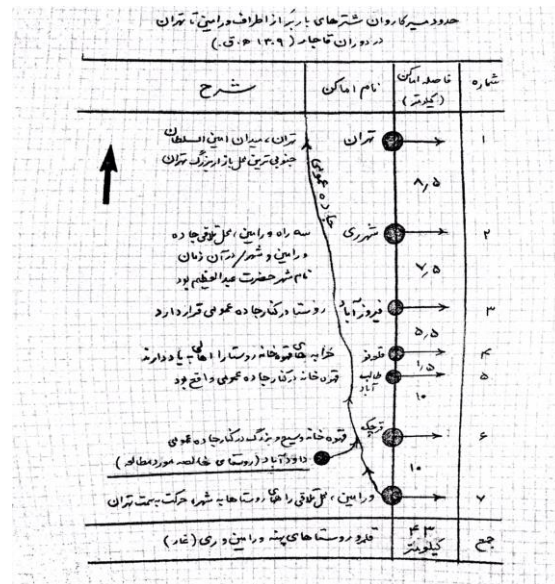
توضیح:

- هر ۱۰۰۰۰ دینار برابر است با یک تومان
- هر ۱۰۰۰ دینار برابر است با یک قران
- هر ۵۰۰ دینار برابر است با ده شاهی
- هر ۵۰ دینار برابر است با یک شاهی

هزینه‌های بارفروشی

۱- حق‌العمل کاری بارفروش	۲۴۰۰ دینار (۳/۳٪) از کل فروش
۲- هزینه‌های قلبان کشی و مخارج آبیار	۷۰۰ دینار
۳- کرایه حمل بارها با شتر	۲ تومان و ۵۸۷۵ دینار
۴- هزینه‌های متفرقه	ندارد
جمع هزینه‌ها	۲ تومان و ۸۹۷۵ دینار (هر تومان برابر با ۱۰۰۰۰ دینار)
برابر با	۲۸۹۷۵ دینار
جمع فروش ۱۲ بار هندوانه / ۷ تومان و ۱۹۵۰ دینار / ۷۱/۹۵۰ دینار	
جمع هزینه‌های محاسبه شده / ۲ تومان و ۸۹۷۵ دینار / ۲۸۹۷۵ دینار	
باقیمانده	۴۲/۹۷۵ دینار

ده یک (۱٪) باقیمانده، روند شده(سر راست شده ۴۳۰۰ دینار) برداشت شده ده یک از باقیمانده، با اختلاف ۱۰۰ دینار در متن سند سر راست شده آن ۳۸/۷۷۵ دینار ثبت شده است که نیمی از آن به مبلغ ۱۹/۳۸۷۵ دینار می‌گردد که این مبلغ هم در سهم رعیتی مجدداً روند شده و ۱۹/۳۷۵ دینار سهم رعیتی و همین مبلغ با افزون شده ۱٪ از ۴۳۰۰ دینار، ۲۳/۶۷۵ دینار سهم اربابی گردیده که قابل پرداخت می‌باشد.

شناختی از بارنامه‌ها

در مطالعه آغازین بارنامه‌ها سعی ام بر این بود که تعدادی از اسناد را بازنویسی و ارقام سیاقی آن‌ها را به اعداد هندسی برگردانیده و تفسیری نیز بر مندرجات آنها ترتیب دهم ولی با تعمقی در اسناد، ارزش فرهنگی و اقتصاد محیط اجتماعی حدود سال‌های ۱۳۰۰ ق. توجه مرا جلب نمود. تصمیم گرفتم تمامی اسناد را منتشر نمایم و چون از نظر اندازه برگه‌های بار نامه‌ها برابر نبودند مصمم شدم تا در هر صفحه دو سند هم اندازه در کنار هم قرار داده، شناختی از محتوای آن‌ها را نیز بازگو نمایم از اینرو صفحات شماره‌های پیاپی اسناد توالی خود را از دست دادند ولی تاریخ سال‌های قمری آن‌ها را در نظر داشته، بر اساس تاریخ متوالی روزهای ماه‌های عربی که در متن اسناد مندرج بود سال‌های تاریخی آن‌ها را محاسبه و تدوین نمودم.

در پشت هر بارنامه توسط دو مهر سرپرستان "عبدالحسین" و "محمد قلی" مهور می‌گردید تا سند رسمیت یابد. گاهی هم در پشت سند خطاب به بنه داران مطالبی نوشته می‌شد مانند ظهر سند شماره ۲۲: «امروز که جمعه ۲۳ محرم است / ۲۱ بار شتری وارد میدان شد / دوبار از میان برداشته شد و ۱۹ بار / بازبینی گردید و مبلغ پنج هزار و چهارصد دینار پول سیاه / از بابت یک بار رعیتی تحویل محمد

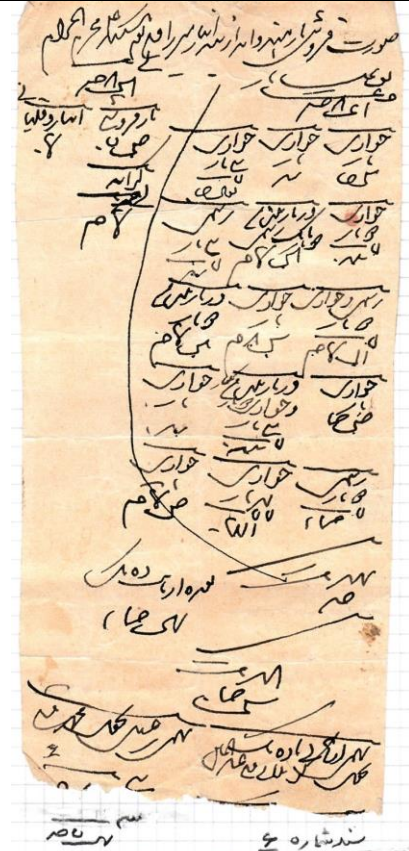
قلی گردید والسلام./ (پنج هزار و دو عباسی)». در حاشیه سند مجدداً: «پنج هزار و چهارصد دینار پول بار تحویل محمد قلی علیحده گردید».

محل مهر

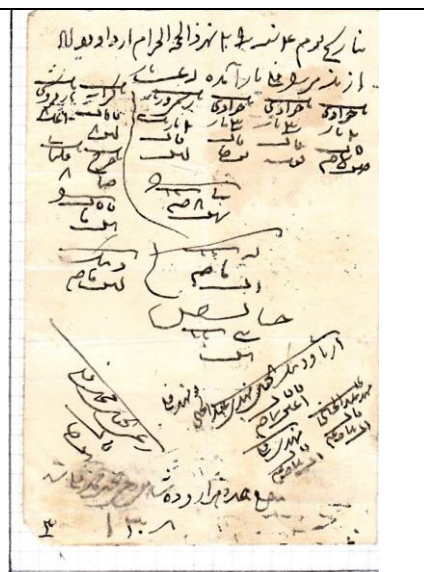
اینک متن بارنامه‌ها و شناختی از متن:

بارنامه‌ها

سند شماره ۶

<p>صورت فروش بار هندوانه از بنه آبیاری میرزا قلی یوم یکشنبه ۴ محرم الحرام ۱۳۰۹ ۲۹ بار، ۱۵ تومان و ۲ قران و ۲۵۰ دینار کیفیت بارها/ جوادی ۱۴ بار/ سربار رعیتی ۳ بار/ رسمی ۵ بار/ رسمی جوادی ۲ بار/ وربار رعیتی ۲ بار/ وربار رعیتی جوادی ۳ بار/ جمع ۲۹ بار /</p>	
<p>هزینه‌های فروش / ۶ تومان و ۷ قران و ۲۵۰ دینار از بابت ده یک ۸ قران و ۵۰۰ دینار سهم ارباب رعیتی ۷ تومان و ۶ قران و ۵۰۰ دینار</p>	
<p>جمع فروش ۱۵ تومان / ۲ قران / ۲۵۰ دینار سهم اربابی تحویل کربلائی عبدالحسین. سهم رعیتی تحویل محمد قلی. سهم هر کدام ۳ تومان و ۸ قران و ۲۵۰ دینار</p>	

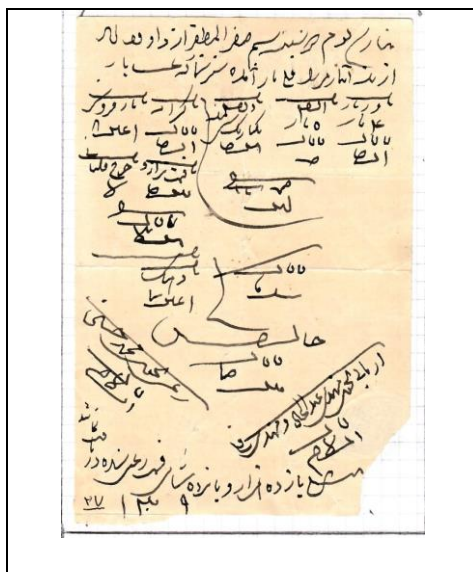
سند شماره ۳

سند شماره ۳ مورخ ۲۹ ذیحجه سال ۱۳۰۸، ۱۱ بار هندوانه از بنه میرزا قلی از روستای داودآباد قرچک به ارزش ۶ تومان و ۸ قران و ۲۵۰ دینار کیفیت محصول: جوادی ۸ بار رسمی و وریار ۲ بار جمع ۱۰ بار نوشته. در متن ۱۱ بار

ده هزار دینار برابر است با یک تومان

سند شماره ۲۷

سند شماره ۲۷ مورخ ۳ ماه صفر ۱۳۰۹، ۱۰ بار هندوانه از بنه آبیار میرزا قلی از روستای داودآباد قرچک به ارزش ۵ تومان و ۴ قران. سهم اربابی تحویل مشهدی عبدالحسین و مشهدی قلی

سهم اربابی یازده هزار و ۱۵ شاهی

سهم رعیتی یازده هزار و ۱۵ شاهی

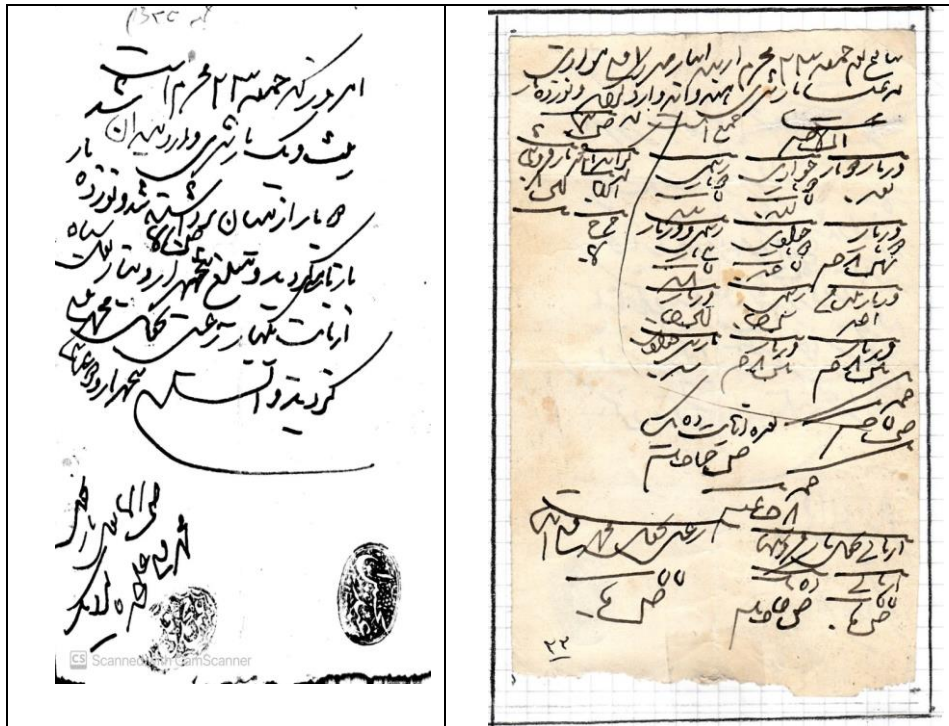
یازده هزار و ۱۵ شاهی برابر است با یک تومان و

۱ قران و ۱۵ شاهی

سند شماره ۲۶ سندی است که دارای تاریخ ۱۳۰۹ ق می باشد

رو و پشت بارنامه شماره ۲۲

سند شماره ۲۲ روی سند   سند شماره ۲۲ پشت سند

نتیجه بهاره کاری بنه‌ها:

- پائیزه کاری بنه‌ها منحصرًا به کشت گندم و جو اختصاص داشت؛ گندم برای تغذیه سکنه، جو و کاه برای تغذیه دام‌ها مورد بهره‌گیری قرار می‌گرفت. نظام تقسیم این فرآورده‌ها بر اساس عوامل پنجگانه آب، زمین، بذر، نیروی شخم و نیروی انسانی شکل می‌گرفت. (در عرف کهن محلی هر عامل ۲۰ درصد از فرآورده‌های پائیزه کاری را سهم داشت).

- بهاره‌کاری بنه‌ها کشت صیفی بود که به نقدی کاری نیز شهرت داشت. شیوه سهم بری آن بدینگونه بود که بذر و هزینه‌های مربوط به تهیه آن را قبل از تقسیم سهمیه‌ای محاسبه و از میانه برداشت می‌شد و باقیمانده آن به تساوی بین ارباب و رعیت تقسیم می‌گردید. بر اساس قوانین عرفی اگر هر یک از طرفین بیش از سهم خود مخارجی را در این باره متحمل می‌شدند جداگانه مورد محاسبه قرار می‌گرفت. شیوه عرفی تقسیم محصول بهاره چنین بود: پس از محاسبه مخارج پدید آمده از قبیل سهم بارفروشی و هزینه‌های حمل، از بقیه فروش ۱۰ درصد بابت بذر از میانه برداشت گردیده و بقیه به تساوی بین طرفین تقسیم می‌گردید.
- بنابراین بنه‌ها در مجموع دارای دو شیوه تقسیم محصول بودند که یکی ریشه در عوامل پنجگانه پائیزه کاری داشت و دیگری ریشه در عوامل فروش نقدی کاری بدینگونه که اسناد بیست و هفت گانه گواهی می‌دهند.

منابع

- آستان قدس رضوی (۱۳۳۸). صورت املاک خالصه تهران: توضیحی درباره روستاها و مزارع پهنه ورامین. سند شماره ۸۶۴۹. مشهد: کتابخانه آستان قدس رضوی.
- اسناد زراعی ورامین در: تحلیل و تفسیر مجموعه اسناد روستائی و عشایری ایران. جلد ۲. کتاب ۴.
- امینی. محمد (۱۳۸۶). آب و آبیاری در ورامین. ورامین: نشر اوج.
- صفی‌نژاد. جواد (۱۳۵۶). اسناد بنه‌ها. تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- ----- (۱۳۶۸). بنه. تهران: امیرکبیر.
- ----- (۱۳۷۷). تحلیل و تفسیر مجموعه اسناد روستایی و عشایری ایران، اسناد زراعی ورامین. جلد ۲. کتاب ۴. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.